

מבט על, גיליון 337, 20 במאי 2012

השלכות שביתת הרעב של האסירים הפלסטינים (כולל מידע מהרשתות החברתיות)

אודי דקל ואורית פרלוב

סוגיית שביתת הרעב של האסירים הפלסטינים הציפה את הכותרות בשבועות האחרונים והפרשה הגיעה, כביכול, לסיומה עם חתימת הסכם ההבנות עם האסירים בתיווך המודיעין המצרי.

כרקע, על-פי הדו"ח של ה-[Middle East Monitor- Fact Sheet](#) שוהים כ-6000 אסירים פלסטינים בבתי כלא ובמתקני מעצר בישראל. מתוכם כ-320 מוחזקים במעצר מנהלי, אשר בראייתם ובראיית הקהילה הבינלאומית, אינו לגיטימי. המעצר המנהלי הינו הליך מכוח דיני הלחימה של המשפט הבינלאומי שנועד, על-בסיס חומר ראיות חסוּג, לסכל פעילות טרור עתידית, שעלולה לסכן את שלום הציבור. זאת בניגוד להליך המשפטי-הפלילי המוכר, בו חומר הראיות המלא נחשף לעיון הנאשם וההליך מסתיים בהרשעה (או בזיכוי) ובעקבות כך בגזירת עונש. ההליך הפלילי "המלא" נתפס "כלגיטימי" בעוד שהליך המעצר המנהלי אינו נתפס כ"לגיטימי".

שביתת הרעב היא למעשה, כלי נוסף בארגז הכלים הפלסטיני נגד ישראל, שאינו כולל מאבק אלים של טרור ואלימות, אלא הפעלת לחץ על ישראל במימד התודעתי, תוך סימון לאפשרות של אובדן שליטה במצב, במידה ואחד הכלואים ימות ברעב. זה ממד בו מאמצים הפלסטינים את שיטות המאבק הנהוגות בעולם הערבי, מאז התעוררות 'האביב הערבי'. הבחירה באמצעים שאינם אלימים נעשית מתוך הבנה, כי האפקטיביות שלהם רבה יותר בעיקר בסוגיות שקשורות לזכויות אדם. מטרתו העיקרית של המאבק הלא אלים היא שינוי מדיניותה של מדינת ישראל בכלים חדשים.

ניתן להבחין כי ישנה השפעה ישירה של הפעילים ברשתות החברתיות במדינות ערב (מצרים, בחריין, כווית, תימן, ירדן, לבנון, סוריה וסעודיה) על מנהיגי דעת הקהל ברשתות החברתיות בעזה ובגדה. לאור הצלחות שובתי הרעב במדינות ערב, החליטו בדצמבר 2011 שני עצירים מנהליים פלסטיניים, חידר עדן וחנה שאלבי, לפתוח בשביתת רעב במטרה לעצור את התופעה של מעצרים מנהליים, הבלתי לגיטימיים בראייתם. המעשה זכה לאהדה רבה ברחוב הפלסטיני. כנראה, שהחשש שמותם יביא להתפרצויות אלימות, בתוך בתי הכלא ובשטחים, הוביל לבסוף החלטה ישראלית לשחררם.

בעקבות הצלחת שביתת הרעב של שני עצירים אלו, החלו לפני כחודשיים וחצי חמישה עצורים מנהליים פלסטיניים נוספים בשביתת רעב וב-17 באפריל הצטרפו אליהם עוד כ-1500 כלואים נוספים. מרביתם הם אסירים פליליים וביטחוניים ומקצתם עצורים מנהליים. מטרת השביתה ההמונית, ראשונה בהיקפה בעולם הערבי, הייתה לשים קץ למעצרים המנהליים, או לחילופין להטיב את תנאי המעצר של האסירים, אשר הורעו בעקבות חטיפתו של גלעד שליט.

הדרישות שפרסמו האסירים באמצעות הרשתות החברתיות כללו: הפסקת המעצרים המנהליים; הפסקת מדיניות החזקת אסירים בבידוד; הפסקת בדיקות הפתע בתאים; מתן טיפול רפואי נאות; מתן אפשרות לביקורי משפחות של אסירים (הכוונה בעיקר לאסירים מעזה שמשפחותיהם מנועות מלבקרם); הפסקת ההשפלות והעיכובים של בני משפחות האסירים בדרכם מ/אל בתי הסוהר.

ברשתות החברתיות ניכרה תמיכה גורפת בעצורים המנהליים ופחות באסירים הביטחוניים/הפליליים שהצטרפו לשביתה. המהלך זכה גם לסיקור, לגיבוי, ולתמיכה של פעילי הרשתות החברתיות בשאר מדינות ערב, שנרתמו למען המטרה. חשוב לציין כי תמיכה רחבה זו ברשת לא כללה, לאורך כל הדרך, קריאה לפנות לאלימות. להבנתם, האפקט והתועלת של המאבק יהיו רחבים יותר כל עוד הוא לא יישא אופי אליים.

ניכר כי גם בידי הרשות לא היו כלים מתאימים להתמודד עם תופעה חדשה זו. יושב ראש הרשות הפלסטינית, מחמוד עבאס, העלה חשש שהרשות תאבד שליטה על האירועים במידה ויאונה רע למי מהאסירים, וזאת, כנראה, כדי להפעיל לחץ על ישראל שתגלה גמישות בטיפול בסוגיה. הרשות הפלסטינית ומנגנוני הביטחון שלה עמדו בפני אתגר מורכב. מחד, האירועים כללו הפגנות בערים מרכזיות, ובתוך כך, בחברון ובשכם, המהוות מעוזים של חמאס. זה האחרון ניצל את ההזדמנות, יחד עם הג'יהאד האסלאמי, להביע מחאה נגד הרשות הפלסטינית, שעוצרת אף היא פעילי חמאס וג'יהאד, ללא הליך משפטי הולם בראייתם. מאידך, קיימת אהדה בסיסית של הרשות הפלסטינית ומנגנוני הביטחון לעניין האסירים. מנגנוני הביטחון של הרשות הפלסטינית נאלצו לנקוט פעולות סמויות בלבד, כדי לא להפנות את תשומת לב המחאה כלפיהם ונמנעו מלתפקד ביעילות נגד פעולות המחאה וההזדהות עם האסירים. במקביל, התקיימו מהלכים חשאיים מול חוגי האסירים, כדי להניא אותם מהחרפת השביתה והתביעות.

המשא ומתן להפסקת השביתה נוהל על ידי השב"כ מול בכירי אסירים של חמאס ופת"ח ובתיווך המודיעין המצרי. בהודעה שפרסם השב"כ נאמר, כי מנהיגי האסירים "חתמו על התחייבות להפסקה מוחלטת של פעילות טרור מתוך בתי הכלא" וכי ההסכם נחתם "לאחר שניתן לאסירים אור ירוק על ידי מפקדי הארגונים מחוץ לכלא".

מיד עם חתימת הסכם ההבנות פורסמה ברשתות החברתיות שורת ההקלות להן הסכימה

ישראל:

- קץ לבידוד ממושך של אסירים מטעמי "ביטחון", 19 אסירים יוצאו מבידוד תוך 72 שעות.
- אישור ביקורי משפחות של קרובי משפחה מדרגה ראשונה לאסירים מרצועת עזה, אשר הופסקו ב-2007 לאחר השתלטות החמאס על הרצועה ובתגובה לחטיפת גלעד שליט.
- אישור ביקורי משפחות לאסירים מהגדה המערבית, אשר בקשתם נדחתה מסיבות "ביטחוניות" מעורפלות.
- תוקם וועדה משותפת לשב"כ ולאסירים לשיפור תנאי המאסר.
- לא יחודשו צווי מעצר מנהלי של 308 אסירים פלסטיניים השוהים במעצר מנהלי, אלא אם יעמוד נגדם מידע ביטחוני משמעותי.

מגמות ומסקנות

לצד המאבק האלים מתפתח כאמור דפוס מאבק בעל אופי לא אליים, שמטרתו להביא לשינוי מדיניותה של מדינת ישראל, כפי שבא לידי ביטוי באירועי שביתה הרעב ההמונית של האסירים הפלסטינים.

אין היום לממשלות כלים להתמודד עם סדר גודל של תופעת המאבק הלא אליים מסוג זה ולכן יש צורך בגיבוש אסטרטגיה חדשה להתמודדות עם תופעה זו, המתגרת פעם אחר פעם את ממשלת ישראל.

בנוסף, מצביע האירוע על מגמה נוספת והיא השפעה הדדית של הרחוב המצרי והרחוב הפלסטיני, בעזרת הרשתות החברתיות. מצד אחד הפלסטינים העתיקו את המודל והכלים של שביתות הרעב ממצרים ואף זכו לרוח גבית באמצעות הרשתות החברתיות. ומצד שני השתלשלות האירועים בעזה ובגדה עלולים להשפיע על הסלמה ברחוב המצרי נגד ישראל.

חשש דומה של הדרגים המדיניים בישראל, במצרים וברשות הפלסטינית, הביא, ככל הנראה, למעורבות גורמי המודיעין בישראל, ברשות, בעזה ובמצרים, למציאת פתרון הולם למשבר.